

KONYA ALÂEDDİN CAMİSİ'NİN KORUNMASINA YÖNELİK GİRİŞİMLER (1889-1897) *

*Remzi AYDIN***

ÖZET

Konya Alâeddin Camisi bilindiği gibi Anadolu Selçuklu Dönemi'nde inşa edilmiş en önemli anıtsal yapılardan biridir. Planı ve inşa tarihi itibarıyla çok sayıda tartışma ve araştırmaya konu olan cami, Selçuklu Dönemi sonrasında da aynı işlevle kullanılmıştır. Yapı, inşa edildiği yerin zemin özelliklerinden kaynaklanan sorunlar ve yılların tahribatına bağlı olarak farklı tarihlerde çeşitli onarımlar geçirmiştir. Özellikle Osmanlı Dönemi'nde, yapının esaslı onarımlar geçirdiği muhtelif yayınlardan öğrenilmektedir. Yapının sorunları daha sonra da devam etmiş ve Cumhuriyet Dönemi'nde de çok defa onarım ve bakım yapılmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde yaptığımız araştırmalar neticesinde, yapının onarımı ve korunmasına yönelik şimdiye kadar bilinmeyen bazı belgelere ulaşılmıştır. Bu çalışmada, mimari tanımlamalardan ziyade tespit ettiğimiz arşiv belgelerinden hareketle, caminin Osmanlı Dönemi'nde (1889-1897) korunmasına yönelik olarak atılan adımlar ele alınmıştır. Korumaya yönelik fiili girişimlerden en önemlisi Sultan II. Abdülhamid Han döneminde gerçekleştirilen tamirat olmuştur. Dönemin Konya Valisi Sururi Paşa önderliğinde 1889 yılında tamamlanan onarım sayesinde caminin ibadet yapılacak duruma geldiği anlaşılmaktadır. Büyük para harcanarak onarılan caminin daha da korunaklı hale getirilebilmesi için yaklaşık beş yıl sonra yeniden onarım girişimi başlatılmıştır. Bu girişimin merkezini caminin mihrap önü kubbесinin ve türbenin külâhının kurşunla kaplanma meselesi oluşturmaktadır. Arşiv belgelerinde yapıda gerçekleştirilecek bu müdahalenin gerekçeleri de açıklanmaktadır. Camideki onarım ve koruma çalışmalarının bir kısmının gerçekleştirildiği bir kısmının ise girişimden öteye geçmediğini arşiv ve arazi çalışmasından elde edilen veriler ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Konya Alâeddin Camisi, Osmanlı, Onarım, II. Abdülhamid Han, Sururi Paşa.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, El-mek: raydin77@gmail.com

INITIATIVES FOR PRESERVATION OF ALÂEDDİN MOSQUE IN KONYA (1889–1897)

ABSTRACT

As is known, Alaeddin Mosque in Konya is one of the most significant monuments built during the period of the Anatolian Seljuks. The mosque, which has been the subject of numerous discussions and studies, has been used as a mosque since it was built. The structure has undergone several restorations at different dates because of problems with the underlying foundation and general deterioration over the years. Various publications state that the building underwent major restorations especially during the Ottoman Period. However, problems with the structure continued in later periods and many maintenance and restoration works have also been conducted during the Republic period.

As the result of research at the Ottoman Archives of the Prime Ministry, some previously unknown documents relating to the preservation of the mosque have been located. This study will discuss the steps taken between 1889 and 1897 during the Ottoman Period for the preservation of the mosque with reference to these archival documents rather than architectural definitions. The most significant effective initiative for the preservation was the restoration undertaken during the reign of Sultan Abdulhamid Han II. It is understood that during this period the mosque could again be used by worshippers due to the restoration completed under the leadership of Sururi Pasha, the Governor of Konya in 1889. About five years later, restoration work was started again to provide better shelter, for which vast sums of money had already been spent. The main objective of this initiative was to cover both the dome in front of the mihrab and the cone of the tomb with lead. The reasons for this work are justified in the newly found archive documents. These documents also indicate that some proposals for the preservation and conservation of the mosque were fulfilled while others did not progress beyond initiatives.

Key Words: Alâeddin Mosque in Konya, Ottoman, Restoration, Abdulhamid Han II, Sururi Pasha.

Giriş

Alâeddin Camisi, Anadolu Selçuklularının Konya’da inşa ettikleri en önemli yapılardan biridir. Yapı bugünkü planını alıncaya değin tarihi süreçte çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklerin ardından da cami, muhtelif onarımlar geçirmiştir. Araştırmalardan anlaşıldığı kadarıyla onarımların başlıca sebebi, yapının inşa edildiği yığma tepedir. Yığma tepenin zeminindeki çökmeler, yapının taşıyıcı sistemini etkilemiş ve zaman zaman da onarıma muhtaç hale getirmiştir¹. Avludaki sarnıçta biriktirilen suyun sızmasının da zemindeki çökmeye sebep

¹ Haşim Karpuz, “Kartpostallarla Konya Alâeddin Camii”, *Sanatsal Mozaik*, Yıl: 1, Sayı: 10, İstanbul 1996, s. 35. Mustafa R. Abicel, “Konya Alaeddin Camii’nde Yapılan Onarımlar ve Zemin Güçlendirme Çalışmaları ile Alaeddin Tepesinin Sorunları”, *V. Vakıf Haftası Restorasyon ve Vakıfların Ekonomik ve Sosyal Etkileri Semineri 7–13 Aralık 1987*, Ankara 1987, s. 27.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

olduğu yayınlarda ifade edilmektedir². Yapının Anadolu Selçuklu Dönemi'nde onarım geçirip geçirmediğine dair dönem kaynakları şimdilik sessiz kalmaktadır. Ancak Osmanlı Dönemi'ne ait kayıtlar, yapının çeşitli zamanlarda geniş çaplı onarımlara sahne olduğunu göstermektedir. Onarımlara ait bilgiler, hem yerel mahkeme kayıtlarına hem de İstanbul'daki Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki kayıtlara yansımıştır. Bu kayıtlardan bir kısmı yayınlara konu olmuştur. Bu yayınlara, caminin 1638, 1644, 1663, 1672, 1687 ve 1698 yıllarındaki durumu³ ile bu durum karşısında girilen imar faaliyetlerinin analizlerini⁴ mahkeme kayıtları üzerinden ele almıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde yapmış olduğumuz araştırmalarda, caminin onarımı ve onarım sonrası korunmasına yönelik şimdiye kadar yayınlanmamış bazı belgeler tespit edilmiştir. Bu belgelerden ilki 1796 yılına ait olup, yapının içerisinde bulunduğu vaziyeti (yıkılmaya yüz tuttuğunu) ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir⁵. Ancak belge, yapıda ne gibi bir hasar meydana geldiğini veya imar faaliyeti yapıldığına dair bilgi sunmamaktadır. Bu çalışmada, caminin 1889 yılında geçirdiği onarım ile bu tarihte yapılan onarımın korunması (boşa gitmemesi) için alınması gereken önlemlere işaret eden 1889–1897 yıllarına ait belgeler ele alınmıştır. Ayrıca belgelerde bahsi geçen onarım faaliyetleri ve koruma girişimlerinin yapı üzerinde hayata geçirilip geçirilmediği de analiz edilmiştir.

1. Mimari Tanım

Yığılma tepe üzerine bina edilen yapı, güneyde bulunan harim ve harimin kuzeyindeki avludan meydana gelmektedir (Foto. 1). Avlunun içerisinde II. Kılıçarslan tarafından yaptırılan Sultanlar Türbesi ile bu türbenin batısındaki inşası tamamlanmamış diğer türbe yer almaktadır (Foto. 2–7). Alâeddin Camisi'nin günümüzdeki planını muhtelif tarihlerdeki onarım ve genişletmelerle aldığı konusunda araştırmacılar hem fikirdir. Buna göre cami; önce doğu bölümü, daha sonra ortadaki kubbeli bölüm ve son olarak da batı bölümü olmak üzere üç aşamada bugünkü planını almıştır. Minber kitabesinden hareketle doğu bölümünün I. Mesud zamanında (1116–1155) 1155 yılında inşa edildiği belirtilmektedir. Doğu bölümü, mihraba paralel yedi sahnadan oluşan bir plan arz etmektedir (Foto. 8). Ortadaki bölüm; merkezde mihrap önündeki kubbeli kısım, kubbenin doğusundaki mihraba dik iki sahnın ile batısındaki mihraba dik bir sahnın ve kuzeyinde mihraba paralel bir sahnından oluşmaktadır (Foto. 9). Batı bölümü ise mihraba paralel üç sahnadan meydana gelmektedir (Foto. 10). Yapının örtüsü, mihrap önündeki kubbeli kısım hariç ahşap kirişlemeli düz tavandır. Orijinalinde toprakla kaplı örtü, daha sonra betonarme kaplanmış ve üzeri kurşun kaplı kırma çatıyla örtülmüştür (Foto. 2). Ortadaki ve batıdaki kısmın inşasına I. İzzeddin Keykavus'un

² Zeki Atçeken, "Sultan Alâeddin Camii ve Osmanlılar Zamanında Yapılan Tamirler", **Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 3, Konya 1989, s. 78.

³ Yusuf Oğuzoğlu, "Bazı Belgelere Göre 17. Yüzyılda Alaeddin Camiinde Yapılan Onarımlar" **V. Araştırma Sonuçları Toplantısı I**, Cilt: 1, Ankara 1987, s. 77–89; Zeki Atçeken, "Sultan Alâeddin Camii ve Osmanlılar Zamanında Yapılan Tamirler", **Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 3, Konya 1989, s. 75–88; Zeki Atçeken, **Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması**, Ankara 1998, s. 78–82.

⁴ Ziya Kenan Bilici, "17. Yüzyıla Ait Mahkeme Sicillerindeki Konya-Alaeddin Camii'nde Yapılan Onarımlarla İlgili Kayıtlar", **V. Araştırma Sonuçları Toplantısı I**, Cilt: 1, Ankara 1987, s. 91–97; Ali Osman Uysal, "XVII. Yüzyıla Ait Mahkeme Sicillerine Göre Onarımlar Sonucunda Konya Alaeddin Camiinde Meydana Gelen Değişikliklerin Tahlili ve Bazı Düşünceler", **V. Araştırma Sonuçları Toplantısı I**, Cilt: 1, Ankara 1987, s. 99–125.

⁵ **BOA., C. EV. 5499**. Belgede yapının 1796 yılındaki durumu "... Konya'da vaki merhum ve mağfurleh Sultan Alâeddin tabe-sarahü hazretlerinin malikâne mutasarrıfı tarafından kai-makamı mütevellisi E'l-hac Mustafa Ağa kulları meclis-i şer'i ihzar-birle vakf-ı merhum kadim olub bu müsellü cami' şerif ü ma'bed kadim ve latif ü kemal ve türbe harabe müşrif olub bu ana gelince ta'mir ve terminin ihmâl ve terkî hususu sual olundukda yetmiş seksen seneden berü ta'mir ve termin olunmadığına medine-i merkume ahalilerinden ulema ve süleha ibad-u fakr-ı ecm-i gafir haber virmelerile keyfiyet-i hal tevatür ile mütehakkik zahir olduğundan bu abd-ı daileri dahi _____ teali cami' merkuma varub biz-zat reyü'l-ayn keşf ve muayene olundukda fi'l-hakika gayetü'l gaye harabe müşrif olub..." şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifadelerden caminin ve türbenin geçen tarihte yıkılmaya yüz tuttuğu anlaşılmaktadır. Belgenin devamında Karaman Eyaleti eski valisi Ali Paşa'nın onarıma 1000 kuruşluk bir bağışta bulunduğu da belirtilmektedir. Ancak yapıdaki hasarın nerede olduğundan söz edilmemektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

1219 yılındaki emri ile başlanmış, ölümüyle birlikte yapının inşası I. Alâeddin Keykubad tarafından 1220 yılında tamamlanmıştır⁶. Bu iki bölümün inşası için Atabek Ayaz memur edilmiştir. Yapının mimarı Muhammed İbnu'l Havlanu'd-Dımişki, çini ustası ise Kerimüddin Erdişah'tır⁷. Yapım aşamalarının dışında caminin tespit edilebildiği kadarıyla Osmanlı Dönemi'nde çeşitli zamanlarda onarımlar geçirdiğinden giriş bölümünde kısmen bahsedilmiştir. Yapının planında köklü değişikliklere sebep olmasa da inşasından sonraki süreçteki en önemli onarım ve eklemeler, 1889 yılında Konya Valisi Sururi Paşa⁸ tarafından yaptırılan tamiratlardır. Dolayısıyla, bu çalışma, mimari tanımlamalarla sınırlı kalmaksızın, caminin 1889–1897 tarihleri arasında geçirdiği ve yapı üzerindeki gösterge ve emareler ile fotoğraf gibi kayıtlar vasıtasıyla tespit edilebilen onarım faaliyet ve girişimlerinin sosyo-ekonomik arka planı ve koşullarını arşiv belgelerinden hareketle değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

2. Onarım ve Koruma Çalışmaları

Caminin 1889 yılında onarıldığına dair en önemli bilgi bilindiği gibi caminin doğu cephesi üzerinde bulunan kapı açıklığının üstündeki kitabe ile çini mozaik mihrap üzerine bahsi geçen yılda eklenen mermer mihrap üzerindeki tarih ibaresidir. Giriş kapısı üzerinde celi-sülüs hatla yazılmış üç satırlık onarım kitabesi şu şekildedir (Foto. 11):

Kitabe Metni:

Sultan Abdü'lhamid Han-ı diyanet-perveri / tahtı iclalinde daim eylesün Rabb-i rahim / idi tevfiğ-i te'yidiyle mülk-ü milleti / merkezi umrana isal itdi bir nehc-i kavim

Rahneler peyda idüb dest-i şüün-i ezmine / münderis olmuşken işte bu namazgâh-ı kadim / Konya Valisi Sururi bendesi arz eyleyüb / eyledi tecdidine ferman-ı hakan-ı hâkim

Söyledi Tahir kulu tarih-i cevherdarını / bu ibadetgâhı tecdid itdi Sultan-ı kerim/ sene 1307

Anlamı:

Merhameti ve bağışlaması bol Allah, dinin koruyucusu Sultan Abdühamid Han'ın hükümdarlığını sürekli kılsın, o Allah'ın yardımıyla millet ve memleketi doğru yoldan bayındırlık merkezine ulaştırdı.

Bu eski cami zamanla yırtılma ve açılmalarla bozulmuşken, kulu Konya Valisi Sururi halini bildirip, hükümdardan yenilenmesi için emir aldı.

Tahir kulu da noktalı harflerle bir tarih söyledi, cömert sultan bu ibadet mekânını yeniledi. Sene 1899.

Kitabede yer alan bilgilerden caminin 1889 yılından önce oldukça harap olduğu anlaşılmaktadır. Caminin harap durumu, dönemin Konya Valisi Sururi Paşa tarafından, Sultan II. Abdülhamid Han'a bildirilmiş ve onun emriyle de yapının onarımına girişilmiştir. Kitabe metni ise

⁶ Haluk Karamağaralı, "Konya Ulu Camii", *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, Sayı: IV, Ankara 1982, s. 121–133.

⁷ İnşa ve sanatçı kitabeleri için bakınız, M. Zeki Oral, "Konya'da Alâüd-din Camii ve Türbeleri I, Yapılar, Kitabeler", *Yıllık Araştırmalar Dergisi I*, Ankara 1957, s. 45–74; M. Zeki Oral, "Konya'da Alâüd-din Camii ve Türbeleri, Tarih", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara 1956, s. 144–164; İbrahim Hakkı Konyalı, *Konya Tarihi*, Konya 1964, s. 293–317; Zafer Bayburtluoğlu, "Konya Alâeddin Camii'nin Tanımı, İnşasında Çalışan Ustalar ve Türk Sanatı Bakımından Önemi" *XIII. Vakıf Haftası Kitabı*, "Vakıfların Ekonomiye Katkısı ve Üçüncü Sektör" ve "Konya Alâeddin Camii Restorasyonu" Seminerleri (5–6 Aralık 1995 Ankara), Ankara 1996, s. 111–124; Zeki Sönmez, *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar*, Ankara 1995, s. 220; Remzi Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitabeleri (İnşa ve Ta'mir)*, Ankara 2001, s. 36–45.

⁸ Sururi Paşa hakkında bilgi için bkz.; M. Zeki Oral, "Konya'da Alâüd-din Camii ve Türbeleri, Tarih", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara 1956, s. 163–164.

Tahir Paşa tarafından yazılmıştır⁹. Kitabede geçen “cevher”¹⁰ kelimesi ebced yönteminde noktalı harflerin hesap edilmesiyle tarih düşürmeyi göstermektedir. Cevherdarını ifadesinden sonraki kelimelerle yapılan hesaplamada hakikaten H. 1307 senesi çıkmaktadır. Kitabenin üzerine, onarımının nişanesi olarak Sultan II. Abdülhamid Han’ın tuğrası yerleştirilmiştir (Foto. 12). Çini mozaik mihrabın üzerine sonradan eklenen mermer mihrabın alınlığında ise Âl-i İmrân 37. ayetten bir bölüm ile¹¹ “*fi sene 1307*” tarih ibaresi yer almaktadır (Foto. 13–14). Her iki kitabe de onarıma doğrudan işaret eden izlerdir. Yapının onarım öncesi harap vaziyetini gösteren bir başka belge ise Friedrich Sarre tarafından 1889 yılından önce çekilen fotoğraftır. Bu fotoğrafın özellikle yapının doğu cephesinden çekilmiş olması bizim için oldukça önemli bir veridir. 1889 yılına ait onarım kitabesinin de bu cephede yer alması bu bağlamda önemlidir. Sarre’nin fotoğrafında doğu cephenin kuzey ucunda büyük bir yarılma olduğu, güney uçta bir payanda bulunduğu ve cephede hem alt hem de üst pencerelerin mevcudiyeti görülmektedir. Ayrıca fotoğraftan doğu cephesindeki kapı açıklığının günümüzdeki yerinden daha güneyde yer aldığı da anlaşılmaktadır (Foto. 15). 1889 onarımında cephedeki alt ve üst pencerelerle payanda kaldırılmış ve yerine yükseklik bakımından ortaya gelecek şekilde dikdörtgen formlu pencereler yerleştirilmiş, kapı açıklığı ise kuzeye doğru çekilmiştir (Foto. 16–18). Bu değişikliklerle cephe tamamen yenilenmiştir. Doğru cephe ile güney cephede yer alan pencerelerin aynı tarzda yapılmış olması bu cephenin de aynı onarım sırasında yenilendiğini düşündürmektedir (Foto. 19). 1889 senesinde caminin kısmen yapısal sorunları giderilmiş, bir yıl sonrasında ise süsleme işleri tamamlanmıştır. Süsleme işlerinin 1890 yılında tamamlandığına dair İbrahim Hakkı Konyalı ve Zeki Oral iki kitabeden söz etmektedir. Yazarlar, doğu kapısının iç yüzündeki “*Ya müfettihal ebvab ifteh lena hayre’l-bab*”¹² yazılı hat levhasının altında hattatın kendisinin yazdığı kalemîşi bir kitabe bulunduğunu belirtmektedir. Levha ve altındaki kalemîşi kitabe günümüzde de aynı yerde bulunmaktadır. Ancak yazarların belirttiği 1308 tarih ibaresi yer almamaktadır. Mevcut kitabe şu şekildedir (Foto. 20):

Kitabe metni:

*Ketebetü’l-hutut Mehmed Arif bin İsmail Efendi gaferallahu leh velüdiyye. (1308)*¹³.

Anlamı:

*Bu hatları İsmail Efendi oğlu Mehmed Arif (1890’da)*¹⁴ yazdı. Allah onu, ana ve babasını korusun.

Yazarların belirttiği bir başka kitabe ise doğu bölümünün kuzeye açılan kapısının doğusundaki duvar yüzeyine kalemîşi ile işlenmiş¹⁵ “çifte vav” olarak adlandırılan simetrik iki vav harfinin istifile meydana getirilmiş hat levhasının ortasında bulunmaktaydı¹⁶. Bu levhanın caminin

⁹ Tahir Paşa hakkında bilgi için bkz.; M. Zeki Oral, “Konya’da Alâüd-din Camii ve Türbeleri, Tarih”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara 1956, s. 164.

¹⁰ İsmail Yakıt, **Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme**, İstanbul 2010, s. 367–368; Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara 2010, s. 155.

¹¹ Ayet ve açıklaması şu şekildedir: “*Kullema dehale aleyha zekerıyyal mihrab*”. “*Zekeriya, onun yanına mabede her girişinde*”. **Kur’an-ı Kerim Ve Açıklamalı Meâli**, (Haz.: Hayrettin Karaman, vd.), Ankara 2007, s. 53.

¹² Duanın anlamı: “Ey hayır kapılarını açan! Bize de hayır kapılarını aç!”.

¹³ Hem Zeki Oral, hem de İbrahim Hakkı Konyalı kitabeyi “*Ketebe-i haze’l-hutut Mehmed Arif bin İsmail Efendi gaferallahu leh velüdiyye 1308*” şeklinde nakletmektedir. M. Zeki Oral, “Konya’da Alâüd-din Camii ve Türbeleri I, Yapılar, Kitabeler”, **Yıllık Araştırmalar Dergisi I**, Ankara 1957, s. 54; İbrahim Hakkı Konyalı, **Konya Tarihi**, Konya 1964, s. 306.

¹⁴ Oral ve Konyalı’nın kaydına göre hat levhaları bahsi geçen kişi tarafından 1890 yılında yazılmıştır. M. Zeki Oral, “Konya’da Alâüd-din Camii ve Türbeleri I, Yapılar, Kitabeler”, **Yıllık Araştırmalar Dergisi I**, Ankara 1957, s. 54–55; İbrahim Hakkı Konyalı, **Konya Tarihi**, Konya 1964, s. 306.

¹⁵ M. Zeki Oral, “Konya’da Alâüd-din Camii ve Türbeleri I, Yapılar, Kitabeler”, **Yıllık Araştırmalar Dergisi I**, Ankara 1957, s. 54; İbrahim Hakkı Konyalı, **Konya Tarihi**, Konya 1964, s. 306.

¹⁶ İbrahim Hakkı Konyalı, **Konya Tarihi**, Konya 1964, s. 306.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

askeri depo olarak kullanıldığı yıllara kadar mevcut olduğu eski bir fotoğraftan anlaşılmaktadır (Foto. 21)¹⁷. Günümüze ulaşamayan bu kitabe, nakledildiğine göre şu şekildedir¹⁸:

Kitabe metni:

Ketebe-i cami'yye Hafız Arif bin İsmail Hakkı Efendi e'l-konevi e'l-arif Topczuzade gaferallahu leh velüdiyye.

Anlamı:

Bu hatların tamamını Konyalı Topçuoğulları'ndan İsmail Hakkı Efendi oğlu Hafız Arif yazdı. Allah onu, ana ve babasını korusun.

Her iki kitabe de, cami içerisinde yer alan hat levhalarının Konyalı Topçuoğulları'ndan Hafız Mehmed Arif Efendi tarafından yapıldığını göstermektedir. Günümüzde kitabe üzerinde tarih ibaresi yer almasa da İbrahim Hakkı Konyalı ve Zeki Oral'ın yazılarından hat levhalarının ve kalemişi süslemelerin 1890 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Kalemişi hat levhaları ile süslemelerin bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Hattat Hafız Mehmed Arif Efendi'nin yapmış olduğu levhalardan sadece yedi tanesi mevcuttur. Levhalardan altısı mihrap önü kubbesinin kuzeyindeki sahnı oluşturan kemer köşeliklerinde yer almaktadır. Bu levhaların dördünde sağlıklarında cennetle müjdelenen sahabelerin (Abdurrahman bin Avf, Zübeyr bin Avam, Talha bin Ubeydullah ve Sa'd bin Ebi Vakkas) isimleri yazılıdır. Dört levhada tepe noktasında akant yaprakları bulunan madalyonlar içerisine istiflenmiştir (Foto. 22). Diğer iki tanesi ise dikdörtgen formlu olup üzerlerinde Hicr Sûresi'nin 98 ve 99. ayetleri yazılıdır¹⁹ (Foto. 23). Daha önce bahsettiğimiz hattat isminin de yer aldığı levha ise doğu kapısının iç yüzünde bulunmaktadır (Foto. 20). Camideki kalemişi bezemelerden, sadece mihrap önü kubbesinin içerisindeki kompozisyonlar ile doğu bölümünün batı cephesini oluşturan güney uçtaki birinci kemerin karnındaki süslemeler günümüze ulaşmıştır. Mihrap önü kubbesinin merkezindeki madalyonu, içerisinde sekiz kollu bir yıldız ve bu yıldızın kollarından çıkarak dalları "S", "C" kıvrımlı kaba yapraklarla donatılmış uçları bir palmetle sonlanan kompozisyon doldurmaktadır. Madalyonun etrafını iki sıra halinde bitkisel motiflerle bezenmiş daire şeklindeki bordür çevrelemektedir. Kubbe eteği cetvellerle sekiz bölüme ayrılmıştır. Her bölümün ortasında içi sekiz kollu yıldızla tezyin edilmiş madalyonlar yer almaktadır. Yıldızların kenarları ise yine barok-rokoko tarzı bitkisel yaprak motifleri ile bezenmiştir (Foto. 24). Bahsi geçen kemer karnındaki süslemeler ise batılılaşma döneminin "S", "C" kıvrımlı kaba bitkisel yaprak motiflerinden ibarettir (Foto. 25).

Eski fotoğraflarda caminin çoğu yerinin kalemişleriyle süslenmiş olduğu görülmektedir. Harimin doğu bölüm, güney cephesinin ortasında, günümüzde mevcut olmayan bir mihrap yer almaktaydı. Fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla mihrap nişi ve nişin etrafı tamamen kalemişleriyle süslenmiştir. Nişin iç kısmında taklidi istiridye kabuğu şeklinde bir kavsara ve kavsaradan aşağıya üç zincirle sarkıtılmış askılı kandil kompozisyonu yer almaktadır. Mihrap nişinin kenarları taklidi iki katlı sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Nişin kavsarası yuvarlak formlu bir kemerle kuşatılmıştır. Kemerin üzerinde dikdörtgen bir alınlık, alınlığın üzerinde ise yine yuvarlak kemerli taç kısmı yer almaktadır. Taçın iki yanında vazodan çıkan çiçek kompozisyonları görülmektedir. Bu süslemeler, batılılaşma döneminin barok-rokoko karakterli "S", "C" kıvrımlı bitkisel dal ve yaprak

¹⁷ Haşim Karpuz, "Konya Alâeddin Camii ve Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nda Alınan Kararlar ve Neticeleri", XIII. Vakıf Haftası Kitabı, "Vakıfların Ekonomiye Katkısı ve Üçüncü Sektör" ve "Konya Alâeddin Camii Restorasyonu" Seminerleri (5-6 Aralık 1995 Ankara), Ankara 1996, s. 232, Resim 13.

¹⁸ M. Zeki Oral, "Konya'da Alâüd-din Camii ve Türbeleri I, Yapılar, Kitabeler", Yıllık Araştırmalar Dergisi I, Ankara 1957, s. 54; İbrahim Hakkı Konyalı, Konya Tarihi, Konya 1964, s. 306.

¹⁹ Ayetler ve açıklaması şu şekildedir: "Fe sebbih bi hamdi rabbike ve kun mines sâcidin", "Va'bud rabbeke hattâ ye'tiyekel yakîn". "Sen şimdi Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol!", "Ve sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et!". Kur'an-ı Kerim Ve Açıklamalı Meâli, (Haz.: Hayrettin Karaman, vd.), Ankara, 2007, s. 266.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014*

kompozisyonlarıdır. Mihrabın üzerinde ve mihrab nişinin batısındaki duvar yüzeyinde günümüzde mevcut olmayan madalyon ve dikdörtgen formlu hat levhalarının bulunduğu görülmektedir (Foto. 26). Aynı şekilde daha önce bahsettiğimiz “çifte vav” şeklindeki hat levhasının doğu bölümünün kuzeydoğusundaki duvar yüzeyinde bulunduğu²⁰ hem yayınlardan hem de Sarre tarafından çekilmiş fotoğraftan²¹ öğrenilebilmektedir (Foto. 27). Ortadaki kubbeli bölümde ise yukarıda bahsedilenlerin dışında, mihrabın her iki yanında ve kemer köşeliklerinde hat levhalarının olduğu eski fotoğraftan anlaşılmaktadır. Bu levhalardan bir kısmı madalyon, bir kısmı ise dikdörtgen formda tasarlanmıştır. Mihrabın doğusunda yer alan madalyonun içerisinde “Muhammed” yazısı okunabilmektedir. Bu madalyonların tepe noktası, diğerlerinden farklı olarak bir hilal kompozisyonu ile taçlanmaktadır (Foto. 28). Caminin orta ve batı bölümündeki yığma ayakların yüzeylerinin de kemer başlangıç seviyesine kadar kalemişleriyle bezendiğini yine eski fotoğraflarda görmekteyiz. Kalemişi süslemelerle ayakların gövdesine yivli bir görünüm kazandırılırken üst kısımda akant yapraklarıyla taklidi başlıklar yapılmıştır (Foto. 29). Zikredilen onarım faaliyetlerinin tarihi, ekonomik ve kültürel bağlamının detaylarına ise arşiv belgelerinde rastlanılmaktadır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde tespit ettiğimiz 28 Ekim 1889 tarihli belge, caminin onarımına ilişkin kısmi bilgiler içermektedir. Konya Valisi Sururi Paşa tarafından padişaha sunulmak üzere çekilen telgrafta, caminin tüm onarımlarının tamamlanmak üzere olduğu, “*Merkez vilayetçe olan işlere bakılarak saye-i kudretvaye-i hazret-i zullullahiden müceddeden inşasına mübaşeret olunan hapishane-i umumiye-i vilayet ve hastahane ile Alâeddin Cami' şerifinin tamirat-ı külliyesi hitama reside olmak derecesine gelmiş olmasıyla...*”²² şeklinde ifade edilmiştir. Telgrafta onarımın detayına ilişkin bilgi yer almasa da camideki imar çalışmasının belirtilmesi önem arz etmektedir (Ek: 1).

1889 yılı onarımının detayına ilişkin bilgilere ise onarımın gerçekleştirilmesinden yaklaşık yedi yıl sonra kaleme alınmış belgelerde rastlamaktayız. Belgeler konu itibarıyla, 1889 yılı onarımlarının kalıcılığını sağlamak amacıyla yapılması planlanan koruma girişimlerinden söz etmektedir. Bu sebeple belgelerde, 1889 yılı onarımlarına sık sık atıfta bulunulmuştur. 2 Eylül 1896 tarihli belgede yer alan “*cami' şerifin geçen üçyüzaltı (306) senesinde tamirat-ı mükemmelen...*”²³ ifadesi caminin 1889 yılında çok iyi bir şekilde onarıldığı anlamına gelmektedir. Belgenin devamındaki “*... cami' şerifin kubbesi ve deruni menkuş olub...*”²⁴ ifadesi ise, caminin kubbesinin ve iç kısmının nakışlarla süslendiğini göstermektedir. Bu ifadelerden hareketle yapının hem içinde hem de dışında onarımlar yapıldığı anlaşılmaktadır (Ek: 2). 19 Ocak 1897 tarihli belge, Alâeddin Camisi ve türbesinde 1889 yılında gerçekleştirilen tamiratın maliyetine ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır. Vakıflar Bakanı tarafından kaleme alınan yazıdaki “*Evvelce ba-irade-i seniyye-i hazret-i padişahi iki yüz bin guruş sarfiyla imar ve ihya kılınmış olan Konya'da vaki' Alâeddin Cami' şerifi ile merhum müşarun-ileyhin türbesi ...*” ve “*cami' şerif ile türbenin geçen üçyüzbeş senesinde şerefsadır olan irade-i seniyye-i hazret-i padişahi muktezay-ı alisi üzere hazine-i evkaf-ı hümayundan yüz elli bin (150000) hazine-i hassa-i şahaneden elli bin (50000) guruş sarfiyla tamirat-ı lazimesi icra olunduğu anlaşılıb cami'şerif-i mezkur ile türbenin tamiri için ahd-i? karibde külliyyetlü mebaligh sarf olunmuş...*”²⁵ ifadeleri, onarım için 150000 kuruşu Vakıflar Bakanlığı'ndan, 50000 kuruşu ise padişahın kişisel bütçesi olan Hazine-i Hassa'dan olmak üzere

²⁰ İbrahim Hakkı Konyalı, **Konya Tarihi**, Konya 1964, s. 306.

²¹ Friedrich Sarre, **Konia Seldschukische Baudenkmäler: Denkmäler Persischer Baukunst Teil I**, Berlin 1921, s. 8, Abb. 7.

²² BOA., Y. PRK. UM. 15/88.

²³ BOA., ŞD. 140/47-1.

²⁴ BOA., ŞD. 140/47-1.

²⁵ BOA., ŞD. 140/47-3.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

toplam 200000 kuruş masraf yapıldığını ortaya koymaktadır (Ek: 3). 10 Nisan 1897²⁶, 4 Mayıs 1897²⁷ ve 18 Mayıs 1897²⁸ tarihli belgelerde yine 1889 yılı onarımının maliyetine ilişkin 200000 kuruşluk meblağa atıfta bulunulmuştur.

1889 yılında yapılan onarımların ardından cami ve türbedeki sorunların sona ermediği yine arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Bu sorunların başında yapıya nüfuz eden yağmur ve kar sularından kaynaklanan rutubet gelmektedir. Belgelerde temel olarak cami ve türbenin örtülerine dair sorunlar ve çözüm önerileri hakkında bilgiler yer almaktadır. Ayrıca daha önce yapılan onarım çalışmasının da (1889 yılı onarımları) çözüm önerileri kapsamında korunmasının amaçlandığı belirtilmektedir. Konya Valisi tarafından dönemin Vakıflar Bakanlığı olan Evkaf Nezareti'ne gönderilen 2 Eylül 1896 tarihli belge, korumaya yönelik ilk çalışmaların 24 Mart 1894 yılında başladığını göstermektedir. Buna göre Konya'daki yetkililer bahsi geçen tarihte Alâeddin Camisi ve Türbesi'nin kubbe ve külahını kurşunla kaplamak amacıyla keşif tutarı olan 20120 kuruşluk paranın vakıf gelirinden kullanımı için izin talep etmiştir. Vakıflar Bakanlığı da cevabi yazısında; yapıların üzerinin eskiden kurşun ile kaplıysa eski kurşunları ne olmuştur, eğer kaplı olup da çürümüş ise kalan kısmı kaç kıyyedir, çürüyen kısmı satıldıysa ne kadar kuruş elde edilmiştir ve eğer eskiden kurşun kaplı değilse kar ve yağmura karşı nasıl tedbir alınmıştır veya eskiden beri ahşap örtü ve halis harçdan yapılmış sıva ile örtülüyse bu şekilde onarımı ne kadar paraya mal olacaktır gibi bir dizi soruya yanıt verilmesini istemiştir. Konya Valisi, yapıların örtüsünün eskiden beri halis harçla sıvalı olduğunu, mimar halifesinin keşfi sonucunda halis harçla yapılacak onarım maliyetinin 3000 kuruş tutacağını tespit edildiğini bildirmiştir. Vali, yapıların 1889 yılı onarımında çok iyi bir şekilde onarıldığını, bu onarımda kubbelerin de halis harçla sıvandığını ancak artık eski dayanıklılık ve kalitede halis harç yapan usta bulunmadığını da ifade etmiştir. Ayrıca şehir ve civarında kışın oldukça sert geçtiği, soğuk ve nemden dolayı donmaların meydana geldiği, bu sebepten yapılan sıvaların tutmadığı ve sürekli sıvanma gereksinimi doğduğu da belirtilmiştir. İçeriye su sızdığı takdirde kubbeye ve iç kısımdaki nakışlara zarar geleceği, nakışların korunması için her sene 3000 kuruş harcanıp sıvanmasından ziyade örtünün kurşun kaplanmasıyla uzun ömürlü koruma sağlanacağı ifade edilmiştir. Belediye mühendisi tarafından yapılan ikinci keşif sonucunda, kurşunla kaplama maliyeti 26700 kuruş olarak hesaplanmıştır. İlk keşif ile ikinci keşif arasındaki 6600 kuruşluk farkın sebebinin ise ilk keşifteki eksik hesaplardan kaynaklandığı dile getirilmiştir. Bu rakam üzerinden ihaleye çıkılmış, ihaleye sadece Kurşuncuzade Ahmed Efendi katıldığından rekabet koşulları oluşmamış (münakasa yapılamamış) ve ihale komisyonunun 100 kuruşluk fiyat kırımıyla (26600 kuruşa) bahsi geçen kişi lehine sonuçlandırılmıştır. Ancak Vakıf Muhasebeciliği ihaleten yani müteahhid eliyle yapılacak kurşun imalinin ince, kaplamasının ise özensiz olacağını bildirmiş ve işin emaneten yani devlet görevlileri tarafından yapılması kararını almıştır. Konya Valiliği de bunun üzerine kış gelmeden önce bu işlerin yapılabilmesi için Vakıflar Bakanlığı'nın gerekli olan 26700 kuruşluk paranın kullanımına izin vermesini arz etmiştir²⁹.

23 Ocak 1897 tarihli ekler listesini gösteren evrakta, bir adet keşif defterinin (muhtemelen ikinci keşif defteri olmalı) Vakıflar Bakanlığı'na sunulan arza ilaveten gönderildiği belirtilmekle birlikte³⁰, maalesef arşivde henüz bu deftere ulaşılamamıştır.

Konya Valisi'nin onarım için gerekli meblağın kullanımına yönelik talebi 19 Ocak 1897 tarihinde Vakıflar Bakanlığı'nda görüşülmüştür. Buna göre caminin onarımına 1889 yılında zaten epeyce masraf yapıldığı, caminin vakıf bütçesinin 26700 kuruşluk bir masrafı karşılayacak paraya

²⁶ BOA., ŞD. 140/47-4.

²⁷ BOA., İ. EV. 16/1314 Z-10-1.

²⁸ BOA., İ. EV. 16/1314 Z-10-2; BEO. 960/71947-1.

²⁹ BOA., ŞD. 140/47-1.

³⁰ BOA., ŞD. 140/47-2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

sahip olmadığı ve ertelenmesi gerektiği; ancak ertelemenin de daha önceki onarımın boşa gitmesine sebep olacağı ifade edilmiştir. Bu durumda gereken masraf tutarının yapıların ileriki yıllardaki vakıf gelirlerinden mahsup edilmek kaydıyla Vakıflar Bakanlığı bütçesinden karşılanmasına karar verilmiş³¹ ve konu vakıflardan sorumlu bakanın 10 Nisan 1897 tarihli yazısı ile Şura-yı Devlet'e³² havale edilmiştir. Vakıflar Bakanı gönderdiği yazıda, süreci özetlemiş ve her şeyin usulüne uygun bir şekilde, Ebniye-i Emiriyye Tamirat ve İnşaat Nizamnamesi'ne göre, yapıldığını belirterek verilecek karar doğrultusunda hareket edileceğini arz etmiştir³³.

Konu, 4 Mayıs 1897 tarihinde Şura-yı Devlet Maliye Dairesi'nde ele alınmıştır. Buna göre belirtilen masraf tutarını geçmemek ve 1897 bütçesinden mahsup edilmek suretiyle paranın tahsisine izin verilebileceği Sadaret'e bildirilmiştir³⁴.

18 Mayıs 1897 tarihinde sadrazam, paranın kullanımına onay almak üzere padişaha konuyu arz etmiştir. Dönemin Sultanı II. Abdülhamid Han, 1 Haziran 1897 tarihinde çıkan iradesiyle gerekli onayı vermiştir³⁵. 5 Haziran 1897 tarihinde sadrazam çıkan irade doğrultusunda, gerekli işlemlerin yapılması için Vakıflar Bakanlığı'na talimat göndermiştir³⁶.

1889 yılında başlayıp 1897 yılının ortasında sonlanan koruma girişimine yönelik yazışmalar, cami ve türbenin örtülerinin kurşunla kaplanıp kaplanmadığına ilişkin kesin bilgi vermemektedir. Her ne kadar son yazışma bilgileri, koruma girişimi için gerekli paranın kullanımına izin verildiğini gösterse de bunun icraya dönüşüp dönüşmediği belli değildir. Nitekim eski fotoğraflarda örtünün kurşun kaplı olduğuna dair bir veri tespit edilememiştir. Mustafa Abicel 1943–1944 yıllarında askeri depo olarak kullanılan caminin savaş sonrasında Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından boşalttırıldığını ve mihrap önü kubbesinin bu sırada yapılan onarımda kurşunla kaplandığını belge göstermeksizin belirtmektedir³⁷. Erol Yurdakul benzer bilgiyi 1958 tarihli Vakıflar Umum Müdürlüğü'nce yazılmış belgeden hareketle vermektedir. Bu bilgiye göre cami, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Maarif Vekâleti Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü'nce onarıma alınmış ve üstü sıvalı olan mihrap önü kubbesi de bu dönemde kurşunla kaplanmıştır. Ayrıca bu onarım sırasında kubbeli kısım ile Sultanlar Türbesi arasındaki mahfel bölümünün ahşap kirişlemeli tavanının üzerine grobeton dökülmüş ve üzeri toprakla örtülmüştür³⁸. Yurdakul ve Abicel, kurşunla kaplama işleminin tarihini II. Dünya Savaşı'nın ertesinde belirtmekle yetinmektedir. Yapıya ait Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki bir dosyada tespit ettiğimiz belge, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 1945 yılında yapının doğu ve güney dış duvarlarında yer yer çatlamalar olmasından dolayı, bu duvarların sökülüp örtüsüyle birlikte yenilediğinden bahsetmektedir³⁹ (Ek: 4). Bu yenileme esnasında bahsi geçen kurşunla kaplama işleminin yapıldığını söyleyebiliriz (Foto.

³¹ BOA., ŞD. 140/47–3.

³² Şuray-ı Devlet, Osmanlı idari yapılanması içerisinde danışma, idari yargı ve yasama organıdır. Detaylı bilgi için bkz.; Mehmet Canatar, Yaşar Baş, “Şura-yı Devlet Teşkilatı ve Tarihi Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 9, Ankara 1998, s. 112.

³³ BOA., ŞD. 140/47–4.

³⁴ BOA., İ. EV. 16/1314 Z–10–1.

³⁵ BOA., İ. EV. 16/1314 Z–10–2; BEO. 960/71947–1.

³⁶ BOA., BEO. 960/71947–1.

³⁷ Mustafa R. Abicel, “Konya Alâeddin Camii'nde Yapılan Onarımlar ve Zemin Güçlendirme Çalışmaları ile Alâeddin Tepesinin Sorunları”, *V. Vakıf Haftası Restorasyon ve Vakıfların Ekonomik ve Sosyal Etkileri Semineri 7–13 Aralık 1987*, Ankara 1987, s. 29.

³⁸ Erol Yurdakul, “1978 Yılına Kadar Alâeddin Camii'nde Yapılan Onarımlar”, *XIII. Vakıf Haftası Kitabı*, “Vakıfların Ekonomiye Katkısı ve Üçüncü Sektör” ve “Konya Alâeddin Camii Restorasyonu” Seminerleri (5–6 Aralık 1995 Ankara), Ankara 1996, s. 126, 130, Belge I.

³⁹ V.G.M.A., Belge No: 420301001-BN002.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

30). Dolayısıyla 1889 yılında örtünün kurşun kaplanması suretiyle başlayan koruma fikrinin hayata geçirilmesi yaklaşık 56 yıl sonra gerçekleştirilmiş olmalıdır.

3. Sonuç

İnşa edildiği tarihten günümüze gelinceye kadarki süreçte caminin asli halinin Osmanlı Dönemi'nde muhafaza edilmeye çalışıldığı belgelerden anlaşılmaktadır. Belgelerde kullanılan “*Heyet-i kadimiyesi vechile tamir*”⁴⁰ ifadesi bunun bir göstergesidir. Aslına sadık kalınarak onarım yapma düşüncesi modern restorasyon ilkelerinin en önemli maddesidir. Osmanlılar kurşun malzemeyi örtü sisteminde kaplama olarak çok eskiden beri kullanmalarına rağmen Anadolu Selçuklularını Dönemi'ne ait Alâeddin Camisi'nin ve Türbesi'nin örtüsünü kurşunla kaplama fikrini ilk defa 1894 yılında gündeme almıştır. Buradan hareketle Osmanlıların ecdat yadigârlarını hassasiyetle onardığını ve mümkün mertebe bu tamiratı bilinçli bir şekilde aslına uygun olarak yapmayı tercih ettiklerini söyleyebiliriz. Osmanlıların 20. yüzyılda ortaya konan modern restorasyon kurallarını çok eskiden beri uyguladıklarını öne sürebiliriz. Ancak aynı yapıda bahsi geçen restorasyon kaidesine aykırı uygulamalar da yapılmıştır. Bu uygulamayı mihrap örneğinde görmekteyiz.

Belgelerde kubbenin kurşunla kaplanma girişimine sebep olarak “*eski metanet ve rasanetde harc imal ider ve sıvar ustanın bu zemanda bulunmaması*”⁴¹ gösterilmektedir. Bu ibare geçmişteki bilgi birikiminin geleceğe aktarılamadığını belgelemektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılı içerisinde batılılaşma olgusunun hemen her alanda önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Tanzimat ve Islahat fermanlarının ilan edilmesiyle birlikte devletin birçok kurumu yeniden yapılandırılmış, buna bağlı olarak da birçok kanun, tüzük ve yönetmelik çıkarılmıştır. Bayındırlık ve imar alanı da bu doğrultuda yeni kanunlara tabi olmuştur. İncelediğimiz belgelerde atıfta bulunulan Ebniye-i Emiriyye Tamirat ve İnşaat Nizamnamesi de bu kanunlardandır. Belgede onarım ve ihale işinin bu kanuna uygun olarak düzenlendiği belirtilmektedir. Bahsi geçen kanun 31 Temmuz 1877 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁴². Kanun genel olarak inşa ve onarım sürecinde uyulacak kuralları içermektedir. Kanunun dokuzuncu maddesi ise, belgede sözü edilen ihale kurallarına açıklık getirmektedir. Buna göre onarımın ihalesine talip çıkmaz veya ihaleten yapılmasında devletçe fayda görülmezse işin ihale bedelinden daha aşağı fiyatla, meclisçe görevlendirilen imar işlerine vakıf bir devlet memuru tarafından yapılması uygun görülmüştür⁴³. Anlaşıldığı üzere imar işleri, idari ve mali açıdan sıkı sıkıya denetime tabi belirli bir sistem dâhilinde işlemektedir.

İmar faaliyetleri özellikle iktidar sahiplerinin toplum nazarındaki itibarını artıran ve sağlaştıran en önemli araçlardan biridir. Ele aldığımız onarımlar, dönem itibarıyla Sultan II. Abdülmahid Han'ın iktidarında yapılmıştır. II. Abdülhamid Han'ın dinî ve millî öneme sahip anıtsal yapıların imarına özel bir önem verdiği bilinmektedir. Otuzüç yıllık iktidarı boyunca, devlet sınırları içerisinde gerçekleştirdiği sayısız imar faaliyetinden biri olan Konya Alâeddin Camisi'nin onarımı II. Abdülmahid Han'ın bu aracı başarılı bir şekilde kullandığının göstergesidir.

⁴⁰ BOA., ŞD. 140/47-1.

⁴¹ BOA., ŞD. 140/47-1.

⁴² BOA., İ. ŞD. 35/1776-3.

⁴³ BOA., İ. ŞD. 35/1776-2, 3.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Bab-ı Ali Evrak Odası, Dosya No: 960, Gömlek No: 71947.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Evkaf, Dosya No: 5499.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade Evkaf, Dosya No: 16, Gömlek No: 1314 Z 10.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade Şuray-ı Devlet, Dosya No: 35, Gömlek No: 1776.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Şuray-ı Devlet, Dosya No: 140, Gömlek No: 47.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız Perakende Umumi, Dosya No: 15, Gömlek No:88.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Konya Alaeddin Camisi'ne Ait Dosya, Belge No: 420301001-BN002.

ARAŞTIRMA VE YAYINLAR

- ABİCEL, M. R., “Konya Alaeddin Camii’nde Yapılan Onarımlar ve Zemin Güçlendirme Çalışmaları ile Alaeddin Tepesinin Sorunları”, **V. Vakıf Haftası Restorasyon ve Vakıfların Ekonomik ve Sosyal Etkileri Semineri 7–13 Aralık 1987**, Ankara 1987, s. 27-70.
- ATÇEKEN, Z., “Sultan Alâeddin Camii ve Osmanlılar Zamanında Yapılan Tamirler”, **Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 3, Konya 1989, s. 75-88.
- ATÇEKEN, Z., **Konya’daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması**, Ankara 1998.
- BAYBURTLUOĞLU, Z., “Konya Alâeddin Camii’nin Tanımı, İnşasında Çalışan Ustalar ve Türk Sanatı Bakımından Önemi” **XIII. Vakıf Haftası Kitabı, “Vakıfların Ekonomiye Katkısı ve Üçüncü Sektör” ve “Konya Alâeddin Camii Restorasyonu” Seminerleri (5–6 Aralık 1995 Ankara)**, Ankara 1996, s. 111–124.
- BİLİCİ, Z. K., “17. Yüzyıla Ait Mahkeme Sicillerindeki Konya-Alaeddin Camii’nde Yapılan Onarımlarla İlgili Kayıtlar”, **V. Araştırma Sonuçları Toplantısı I**, Cilt: 1, Ankara 1987, s. 91–97.
- CANATAR, M., BAŞ, Y., “Şura-yı Devlet Teşkilatı ve Tarihi Gelişimi”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sayı: 9, Ankara 1998, s. 111-148.
- DEVELLİOĞLU, F., **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara 2010.
- DURAN, R., **Selçuklu Devri Konya Yapı Kitabeleri (İnşa ve Ta’mir)**, Ankara 2001.
- ERDEMİR, Y., **Konya Alâeddin Camii ve Türbeleri**, Konya 2009.
- KARAMAĞARALI, H., “Konya Ulu Camii”, **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, Sayı: IV, Ankara 1982, s. 121–133.
- KARPUZ, H., “Kartpostallarla Konya Alâeddin Camii”, **Sanatsal Mozaik**, Yıl: 1, Sayı: 10, İstanbul 1996, s. 34-38.
- KARPUZ, H., “Konya Alâeddin Camii ve Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nda Alınan Kararlar ve Neticeleri”, **XIII. Vakıf Haftası Kitabı, “Vakıfların**

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

**Ekonomiye Katkısı ve Üçüncü Sektör” ve “Konya Alâeddin Camii Restorasyonu”
Seminerleri (5–6 Aralık 1995 Ankara), Ankara 1996, s. 219-234.**

KONYALI, İ. H., **Konya Tarihi**, Konya 1964.

Kur’an-ı Kerim Ve Açıklamalı Meâli, (Haz.: Hayrettin Karaman, vd.), Ankara 2007.

OĞUZOĞLU, Y. “Bazı Belgelere Göre 17. Yüzyılda Alaeddin Camiinde Yapılan Onarımlar” **V. Araştırma Sonuçları Toplantısı I**, Cilt: 1, Ankara 1987, s. 77–89.

ORAL, M. Z., “Konya’da Alâüd-din Camii ve Türbeleri I, Yapılar, Kitabeler”, **Yıllık Araştırmalar Dergisi I**, Ankara 1957, s. 45–74.

ORAL, M. Z., “Konya’da Alâüd-din Camii ve Türbeleri, Tarih”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara 1956, s. 144–164.

PINON, P., “Albert Gabriel et L’architecture Turque”, **14th International Congress of Turkish Art (Paris, Collège de France 19-21 September 2011)**, (Ed.: Frédéric Hitzel), Paris 2013, s. 665-678.

SARRE, F., **Konia Seldschukische Baudenkmäler: Denkmäler Persischer Baukunst Teil I**, Berlin 1921.

SARRE, F., **Seldschukische Kleinkunst**, Leipzig 1909.

SÖNMEZ, Z., **Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar**, Ankara 1995.

UYVAL, A. O., “XVII. Yüzyıla Ait Mahkeme Sicillerine Göre Onarımlar Sonucunda Konya Alaeddin Camiinde Meydana Gelen Değişikliklerin Tahlili ve Bazı Düşünceler”, **V. Araştırma Sonuçları Toplantısı I**, Cilt: 1, Ankara 1987, s. 99–125.

YAKIT, İ., **Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme**, İstanbul 2010.

YURDAKUL, E., “1978 Yılına Kadar Alâeddin Camii’nde Yapılan Onarımlar”, **XIII. Vakıf Haftası Kitabı**, “Vakıfların Ekonomiye Katkısı ve Üçüncü Sektör” ve “Konya Alâeddin Camii Restorasyonu” Seminerleri (5–6 Aralık 1995 Ankara), Ankara 1996, s. 125-170.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://konyarehberim.blogspot.com.tr/2013/06/konya-alaaddin-tepesi.html>

http://www.bizimkonya.com/konya_resimleri.html

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

FOTOĞRAFLAR

Foto. 1: Alâeddin Tepesi ve Üzerindeki Konya Alâeddin Camisi Genel Görünüşü⁴⁴.

Foto. 2: Konya Alâeddin Camisi Üstten Görünüşü.

⁴⁴ <http://konyarehberim.blogspot.com.tr/2013/06/konya-alaaddin-tepesi.html>

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Foto. 3: Konya Alâeddin Camisi, Sultanlar Türbesi ve Yarım Türbe Genel Görünüşü⁴⁵.

Foto. 4: Konya Alâeddin Camisi, Avlu Kuzey Cephe Genel Görünüşü.

⁴⁵ http://www.bizimkonya.com/konya_resimleri.html

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Foto. 5: Konya Alâeddin Camisi, Güney ve Doğu Cephe Genel Görünüşü.

Foto. 6: Konya Alâeddin Camisi, Güney ve Batı Cephe Genel Görünüşü.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Foto. 7: Konya Alâeddin Camisi, Avlu Genel Görünüşü.

Foto. 8: Konya Alâeddin Camisi, Harim Doğu Bölümü Genel Görünüşü.

Foto. 9: Konya Alâeddin Camisi, Harim Ortadaki Kubbeli Bölüm Genel Görünüşü.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Foto. 10: Konya Alâeddin Camisi, Batı Bölümü Genel Görünüşü.

Foto. 11: Konya Alâeddin Camisi, Doğu Kapı Üzerindeki Onarım Kitabesi.

Foto. 12: Doğu Kapı üzerindeki II. Abdülhamid Han'a ait Tuğra.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Foto. 13: Harimin Orta Bölümündeki Çini-mozaik ve Mermer Mihrabın Genel Görünüşü.

Foto. 14: Mermer Mihrap Alınlığındaki Ayet İle Tarih İbaresı.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

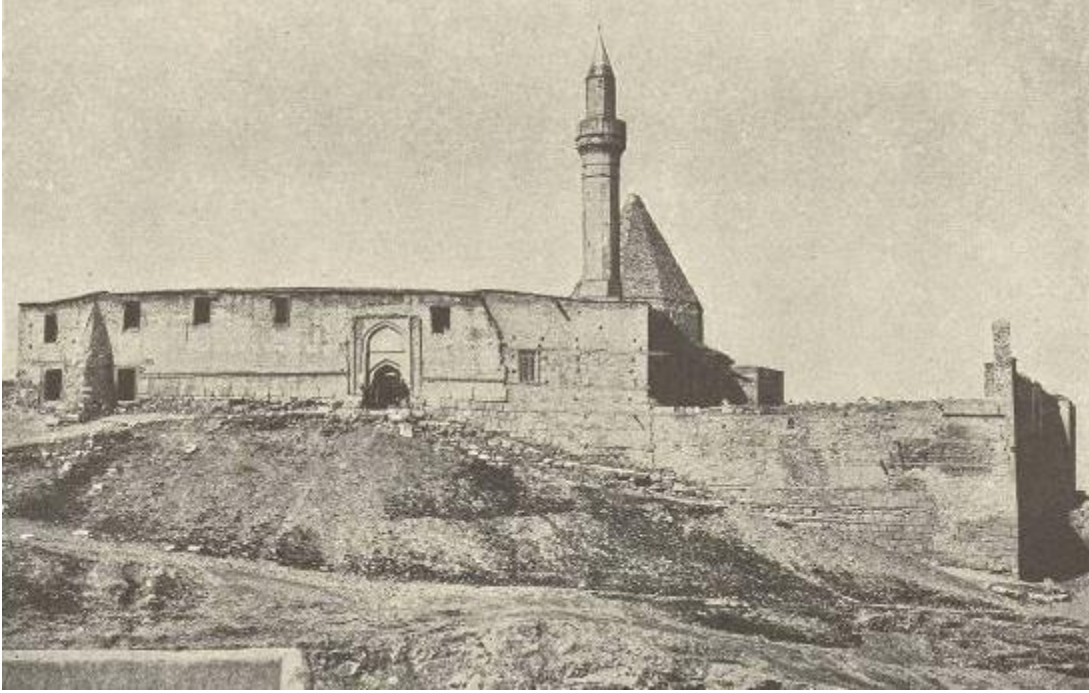

Foto. 15: Doğu Cephesinin Onarım Öncesindeki Görünüşü⁴⁶.

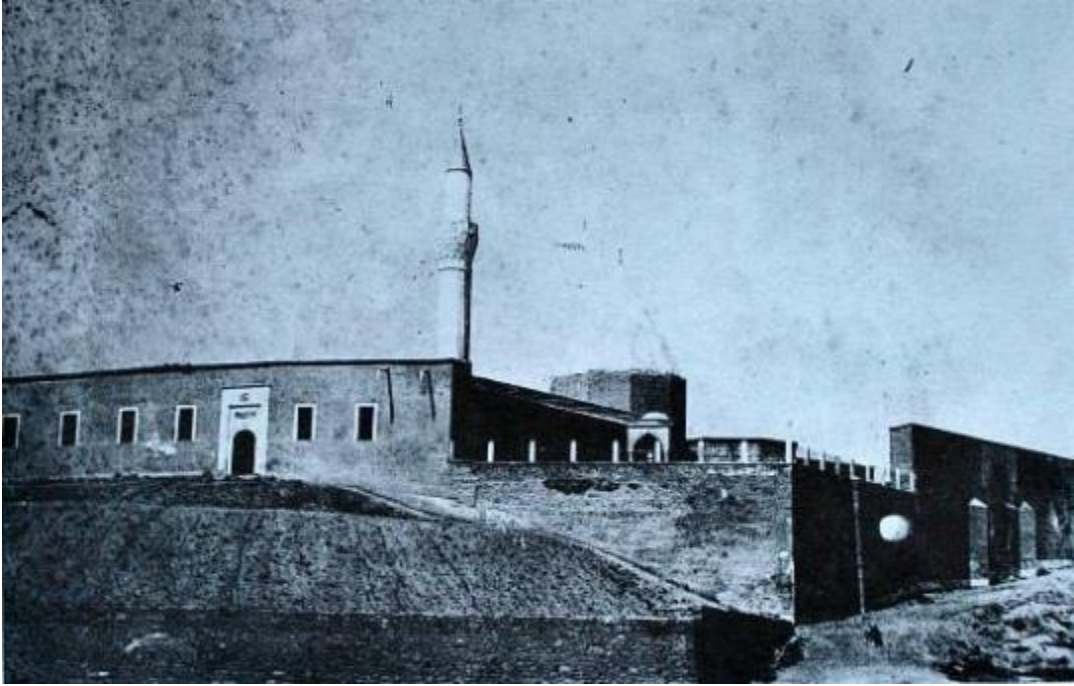

Foto. 16: Doğu Cephesinin Onarım Sonrası Görünüşü (Yıldız Sarayı Arşivi)⁴⁷.

⁴⁶ Friedrich Sarre, **Konya Seldschukische Baudenkmäler: Denkmäler Persischer Baukunst Teil I**, Berlin 1921, s. 9, Abb. 9.

⁴⁷ Haşim Karpuz, “Konya Alâeddin Cami ve Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunda Alınan Kararlar ve Neticeleri”, XIII. Vakıf Haftası “Vakıfların Ekonomiye Katkısı ve Üçüncü Sektör” ve “Konya Alâeddin Camii Restorasyonu” Seminerleri (5–6 Aralık 1995 Ankara), Ankara 1996, s. 228, Resim 5.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Foto. 17: Doğu Kapısına Sundurma eklendikten sonra çekilmiş 19. Yüzyıl Sonundan Bir Fotoğraf⁴⁸.

Foto. 18: Onarım sonrası vaziyeti gösteren 1906 yılına ait çizim⁴⁹.

⁴⁸ Haşim Karpuz, "Konya Alâeddin Camii ve Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nda Alınan Kararlar ve Neticeleri", XIII. Vakıf Haftası Kitabı, "Vakıfların Ekonomiye Katkısı ve Üçüncü Sektör" ve "Konya Alâeddin Camii Restorasyonu" Seminerleri (5-6 Aralık 1995 Ankara), Ankara 1996, s. 232, Resim 8.

⁴⁹ Pierre Pinon, "Albert Gabriel et L'architecture Turque", 14th International Congress of Turkish Art (Paris, Collège de France 19-21 September 2011), (Ed.: Frédéric Hitzel), Paris 2013, s. 676, Fig. 5.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Foto. 19: Güney Cephenin Onarım sonrası vaziyeti (Ahmet Kuş Arşivi)⁵⁰.

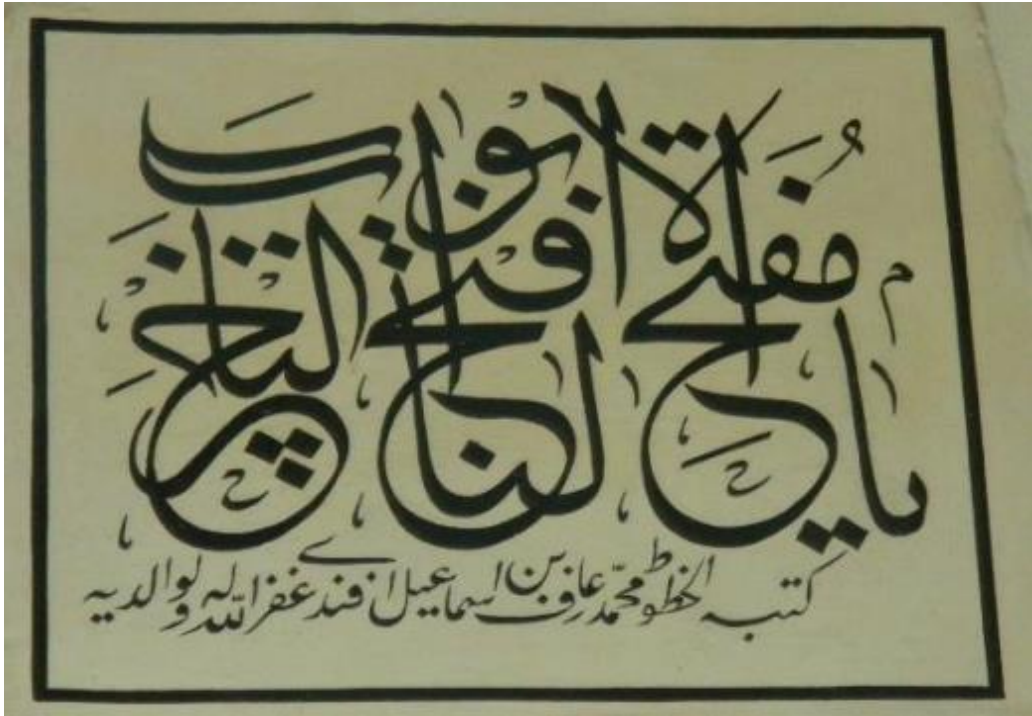

Foto. 20: Doğu Bölümü, Doğu Kapısının İç Yüzünde Bulunan Kalemişi Kitabı.

⁵⁰ Yaşar Erdemir, *Konya Alâeddin Camii ve Türbeleri*, Konya 2009, s. 80.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Foto. 21: Doğu Bölümün Kuzey Cephesindeki Günümüze Ulaşamayan Çifte Vav Hattı ve Ortasındaki Kalemîşi Kitabe⁵¹.

Foto. 22: Mihrap Önü Kubbesinin Kuzeyindeki Sahnın Kemer Köşeliklerindeki Hat Levhaları.

⁵¹ Haşim Karpuz, “Konya Alâeddin Camii ve Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nda Alınan Kararlar ve Neticeleri”, XIII. Vakıf Haftası Kitabı, “Vakıfların Ekonomiye Katkısı ve Üçüncü Sektör” ve “Konya Alâeddin Camii Restorasyonu” Seminerleri (5-6 Aralık 1995 Ankara), Ankara 1996, s. 232, Resim 13.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Foto. 23: Mihrap Önü Kubbesinin Kuzeyindeki Sahnın Batı Yüzündeki Kemer Köşeliklerinde Yer Alan Hat Levhaları.

Foto. 24: Mihrap Önü Kubbesi ve İçerisinde Yer Alan Kalemîşi Süslemeler.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Foto. 25: Doğu Bölüm, Batı Cephe Kemerli Karnındaki Kalemîşi Süslemeler.

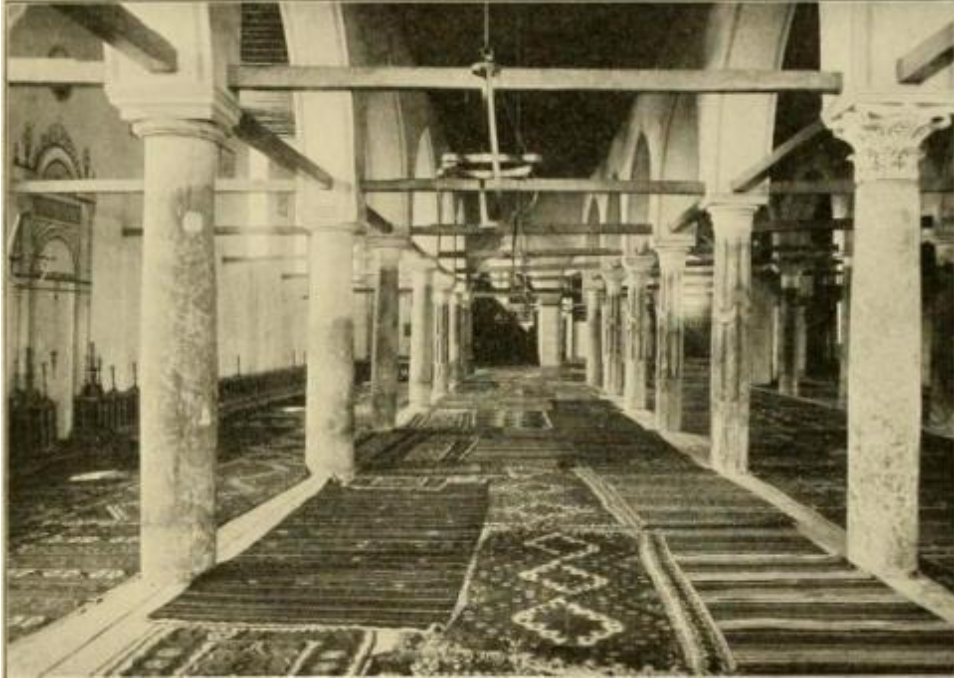

Foto. 26: Doğu Bölüm, Mihrap ve Etrafındaki Kalemîşi Bezemeler⁵².

⁵² Friedrich Sarre, *Seldschukische Kleinkunst*, Leipzig 1909, s. 53, Abb. 37.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Foto. 27: Doğu Bölümü Genel Görünüşü ve Kuzey Cephesindeki Çifte Vav Hattı⁵³.

Foto. 28: Orta Bölümdeki Mihrap ve Üst Kısımdaki Kalemî Hat Levhaları⁵⁴.

⁵³ Friedrich Sarre, **Konya Seldschukische Baudenkmäler: Denkmäler Persischer Baukunst Teil I**, Berlin 1921, s. 8, Abb. 8.

⁵⁴ İbrahim Hakkı Konyalı, **Konya Tarihi**, Konya 1964, s. 308.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Foto. 29: Mihrap Önü Kubbesini Taşıyan Ayaklar ve Yüzeyindeki Kalemîşi Bezemeler⁵⁵

Foto. 30: Mihrap Önü Kubbesinin Kurşunla Kaplandığı Döneme Ait Fotoğraf⁵⁶.

⁵⁵ İbrahim Hakkı Konyalı, **Konya Tarihi**, Konya 1964, s. 307.

⁵⁶ Erol Yurdakul, “1978 Yılına Kadar Alâeddin Camii’nde Yapılan Onarımlar”, **XIII. Vakıf Haftası Kitabı**, “Vakıfların Ekonomiye Katkısı ve Üçüncü Sektör” ve “Konya Alâeddin Camii Restorasyonu” Seminerleri (5–6 Aralık 1995 Ankara), Ankara 1996, s. 163, Resim 4.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

EKLER

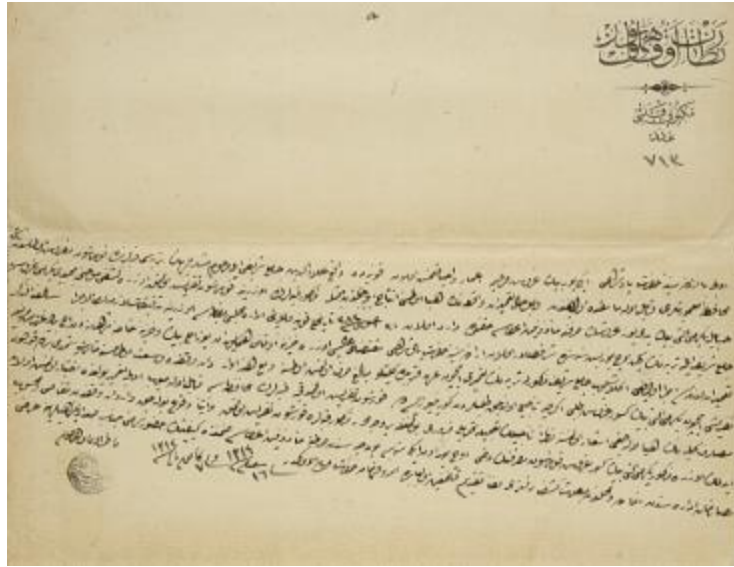
Ek 1: Sururi Paşa Tarafından Padişaha Çekilen 1889 Tarihli Telgraf.

Ek 2: 1889 Yılı Onarımına Atıfta Bulunulan 1896 Yılına Ait Belge.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Ek 3: 1889 Yılı Onarımının Maliyeti Hakkında Bilgi Veren 1897 Tarihli Belge.

Ek 4: Caminin Onarım Kronolojisini Özetleyen Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki Belge.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

